

VILLE LÄHDE

Kun filosofi puhuu tai kirjoittaa, mitä häneltä odotetaan? Viisautta ja turhuutta. Filosofit ovat auttamattomasti sanan ”filosofia” panttivankeina. Sitä käytetään niin ylennyssanana kuin naureskelevana leimakirveenä. Arkisinkin pohdiskelu ylentyy saadessaan filosofian nimekkeen, ja kärkevin ja kouriintuntuvinkin kritiikki on helppo työntää sivuun tölväisemällä se filosofeerauksen karsinaan.

Filosofoiksi itseään kutsuvat ihmiset eivät liioin pääse koskaan yhteisymmärrykseen siitä, mitä filosofia on. Viisauden rakastaminen tai totuuden etsintä ovat suunnilleen yhtä uskottavia määritelmiä kuin politiikan kutsuminen yhteisten asioiden hoitamiseksi. Pintapuolinenkin tutustuminen filosofian historiaan osoittaa, että sanan ”filosofia” taustalla löytyy mitä monikasvoisin inhimillisten pyrintöjen kimara, jonka ääripäiden välillä ei ole välttämättä juuri mitään yhteistä. Filosofian ytimen määrittely onkin ollut ja on edelleen tärkeä väline akateemisissa reviirosodissa: mikä on varsinaista filosofiaa, mikä sitä etäisesti muistuttavaa reunatiedettä, jota ehkä siedetään muttei pidetä oikein kunnollisena?

Kun keskustelu rajautuu filosofian tutkijoiden joukkoon tai akateemisiin ympyröihin, väliaikaiset rajapinnat ovat mahdollisia. Koulukuntasankarit voivat pitää kiinni näkemyksestään siitä, mikä on oikeaa filosofiaa, kunhan tieteelliset pelikentät rajataan esimerkiksi selvien aihealueiden tai ajatteluperinteiden mukaan. Kaikenkattavaa filosofian määritelmää ei tarvita, koska kaikki tietävät, että käytännössä iso osa kollegoista tutkii aivan erilaisia aiheita kuin oma lähipiiri, ja usein aivan erilaisista lähtökohdista.

Käännöksiin ja keskusteluun rajojen yli voidaan pyrkiä. Mutta joka tapauksessa filosofien on tyydyttävä siihen, että nimekkeen ”filosofia” alla ei koskaan löydy yhteisiä vastauksia kysymyksiin ”Mitä?”, ”Miten?” ja

”Miksi?”. Toisille filosofia on omalakinen tiede, toisille erottamattomassa kytköksessä yhteiskunnalliseen elämään (tai molempia näistä ja paljon muuta). Filosofia on monikasvoista.

*

Filosofit törmäävät kuitenkin hankalampiin ymmärryksen esteisiin aivan muualla, arkisessa yhteiskunnallisessa elämässään. ”Filosofiaan” kohdistetaan epäilyksiä, mutta myös vahvoja oletuksia ja suuria odotuksia. Liekö tuskastuttavampaa tilannetta kuin kysymystä ”Mikäs on filosofin kanta tähän asiaan?” seuraava hiljaisuus? Kanta missä mielessä? Analysoidako tilannetta logiikan eväillä, käydäkö kiistelemään yhteiskuntakäsityksistä, puhuako ihmisen perusluonteesta? Olennaista on, että filosofin antamat vastaukset eivät tyydytä, jos ne eivät vastaa kysyjän käsitystä siitä, mistä filosofiassa on kysymys. Ja käsityksiä on monta sorttia.

Filosofiin saatetaan vedota puolueettomana hahmona. Filosofia, ”kaikkien tieteiden äiti” (ei kovin avulias latteus tuokaan), antaa selventäviä neuvoja, purkaa käsityksiä palasiksi, kättilöi sokraattisesti, mutta ei missään nimessä ota kantaa. Osallistuvaan ja väittävään filosofiaan suhtaudutaan tällöin epäluuloisesti. Filosofin on siis käytännössä jaettava itsensä kahdeksi hahmoksi, filosofiksi ja julkisesti osallistuvaksi ihmiseksi. Filosofina hänen oletetaan astelevan varovasti välittävässä roolissaan eräänlaisena universaalina valtakunnansovittelijana. Tässä käsityskannassa lentää tietysti romukoppaan esimerkiksi suuri osa poliittisen filosofian perinteistä. Vain harvoissa perinteissä raja filosofian, muiden tieteiden ja taiteiden tai politiikan on tarkkaan piirretty.

Joskus taas filosofeilta tivataan kirjaimellisesti totuutta tai vahvoja moraalisia kannanottoja. Yksittäiset filosofit ovat ottaneet julkisen auktoriteetin manttelin ilolla harteilleen, mutta useimmissa tämä oletamusten

toinen ääripää herättää ahdistusta. Entä kritiikin ja itse-kritiikin arvokkaat perinteet?

Tuskastelu näiden asioiden äärellä on tuttua varmasti jokaisen filosofian laitoksen kahvipöydässä, ellei laitokselle ole sattunut pesiytymään harvinaisen yksituuminen joukko, joka mieluusti puolustaa yhtä näkemystä siitä, mitä aito filosofia on. Mutta aidon filosofian etsintä on väistämättä virvatulpen tavoittelua, jos halutaan kunnioittaa lainkaan sitä ajattelun moninaisuutta, johon sana ”filosofia” on historiallisesti kiinnittynyt.

Filosofien on turha tavoitella unelmaa maailmasta, jossa heistä ei kuvitella kaikenlaista kummallista. Väärinymmärrys ja merkityksestä kamppailu on sanojen luonto, etenkin sellaisten, jotka ovat keränneet matkoillaan kaikenlaisia merkitysten kerrostumia. Siksi ”filosofian” monimerkisyys, sen keskellä luoviminen ja sen selittäminen yhä uudelleen on väistämättä osa filosofin elämää, ellei hän halua etsiä kotiaan samanmielisten joukosta. Ristiriitaisuudesta ja monihaaraisuudesta löytyy myös innostusta ja rikkautta. Kysymysten joukko ei ole koskaan valmis.

*

Taannoiset presidentinvaalit tarjosivat kosolti esimerkkejä sanojen elämästä ja niillä kamppailusta. Yhtäkkiä ”taktisuus” oli kaikkien huulilla. Vastakkain asetettiin oikea arvoihin perustuva äänestäminen ja taktisuus, joka alkoi saada luihua ja valheellista sivuväriä. Etenkin vasemmistoliiton ja vihreiden kannattajat näykivät ensimmäisellä kierroksella toisiaan tästä, mutta taktisuuspuhe ulottui aina vaalitudioon asti.

Vastakkainasettelu luo vahvoja mielikuvia rehellisen politiikan ja reaaliolittisen pelaamisen välillä. Mutta kuvaako se itse asiassa nykypolitiikkaa kovin hyvin? Parlamentarisessa järjestelmässä yksilöiden poliittinen valta on erittäin vähäinen – ja järjestelmä on suunniteltukin niin, sitä ei ole kukaan tai mikään hiljalleen vääristänyt sellaiseksi. Parlamentarismin johtoidea on, että yksilöiden valta ei saa kasvaa joukkovallaksi, vaan se kanavoidaan poliittisten puolueiden vallaksi. Parlamentarismi on lähtökohtaisesti vallan luovuttamista. Ihanteena on luoda tarpeeksi vahva ja toimintakykyinen politiikan kenttä, joka pystyy pistämään kampoihin kaikenlaisille muille yhteiskuntien voimakeskittymille. On eri asia, miten hyvin tässä on onnistuttu – vai onko yhteiskunnalliset konfliktit lakaistun maton alle asioiden hoidon sujuvoittamiseksi.

Suomessa on melko heikot niin sanotun kansalaisyhteiskunnan perinteet. Ammattiliitot ja useimmat muut vastaavat kansalaisyhteiskunnasta ponnistavat voimat ovat omaksuneet parlamentarismia muistuttavan rakenteen, jossa valta luovutetaan, jotta päästäisiin toimimaan suurten voimien joukossa. Äänestäminen on yksilöiden pyhitetty poliittinen rooli, ja kaikki siihen kuulumaton, ehkä vaalitoimitsijan työtä ja vaalikampanjointia lukuun ottamatta, on tavallaan ylimääräistä. Kansakunnan tulee jakaa itsensä politiikaksi ja arkiseksi aherrukseksi. Äänestys on politiikan hetki.

Kun äänestäminen on lähtökohtaisesti ja tarkoituksella pieniksi palasiksi pilkottua valtaa, jonka vaikutukset ovat parhaimmillaankin epäsuoria, mitä ”arvojen mukaan” äänestäminen ”taktikoinnin” vastakohtana lopulta edes voisi tarkoittaa? Käytännössä arvo- ja puheessa vedottaneen yleensä puolueuskollisuuteen tai tiettyihin politiikan avainkysymyksiin. Näillä perusteilla on paikansa, joskin puolueiden kyky ja halu vaikuttaa äänestäjien poliittiseen maailmankuvaan – puolue myös valistajana, ei vain valmiiden mielipiteiden kanavana – on tätä nykyä nuukahtanut. Mikäli puolueet eivät rakenna politiikkaa, ajatus arvoäänestämisestä on köykäinen.

Äänestäjät tietävät, etteivät poliitikot aja vain yksituumaisesti ”edustamiaan arvoja” jo pelkästään siksi, että parlamentarismi tekee sen erittäin vaikeaksi, mutta myös siksi, että politiikassa toimivat ihmiset ovat monenlaisten intressien ja luotujen realiteettien ristipaineessa. Äänestäjällä on hyvin vähän valtaa vaikuttaa siihen, millaista politiikkaa valittujen äänillä tehdään. Siksi ”taktinen”, vain muutaman pelisiirron päähän vaikuttava, voi olla aivan yhtä vakava poliittinen päätös kuin niin kutsuttu arvovalinta. Sillä arvoilla äänestäminen jättää helposti politiikan sielunelämän huomiotta, ellei se satu kytkeytymään johonkin juuri sillä hetkellä akuuttiin kysymykseen. Kuten aina, puhe ”arvoista” tahtoo jäädä elämälle etäiseksi.

Vastakkainasettelu aidon tai taktisen äänestämisestä välillä ohittaakin pohdinnan siitä, onko parlamentarismilla varaama tila yksilön toiminnalle riittävä. Äänestäjä on toimintavallan luovuttaja, mutta mielekkäälle poliitikalle elintärkeät uudet näkemykset, kritiikki ja yllättävät poliittiset kysymykset eivät kumpua tyhjiöstä. Ne vaativat aina ajattelua ja toimintaa, joka ylittää totunnaisen vallanjaon. Arkipolitiikan kaavoihin kangistuneille ne vain tahtovat kuulostaa kiusalliselta filosofeeraukselta. Mutta uusia kysymyksiä tarvitaan.

Vuoden 2012 numeroiden teemat:

Numero 2: pelit & leikit, Nick Land
Numero 3: talous & demokratia, Leibniz
Numero 4: konservatismi & liberalismi, Hölderlin

Oikaisu

”Toisin kuin kirja-arvostelussa Veli-Matti Saarisen *Taiteen Elämästä ja Kuolemasta* viime numeron sivulla 122 sanottiin, teos ei ole väitöskirja. Saarinen väitteli vuonna 2007 Turun yliopistosta. Arvion kirjoittaja ja toimitus pahoittelevat virhettä.”